

WLAN langaton lähiverkko (Wireless LAN)

□ IEEE 802.11-standardi

- IEEE 802.11: 1 ja 2 Mbps
- IEEE 802.11a: 6, 12, 24, 54 Mbps
- IEEE 802.11b: 5.5, 11 Mbps

□ ETSI: HiperLAN

- HiperLAN1: 20 Mbbps
- HiperLAN2: 25 -54 Mbps
- HiperAccess: 25 Mbps
- HiperLink: 155 Mbps

□ HomeRF

IEEE 802.11-standardi

- Ratifioitu 1997
  - 7 vuoden kehitystyön jälkeen
- nopeus 1 tai 2 Mbps
- 2.4 GHz:n lisenssivapaa alue
  - **MAC-kerros ~ Ethernetin kaltainen**
    - CSMA/CA (Collision Avoidance)
      - piilolähetäjäongelma (hidden terminal)
  - **fyysinen kerros**
    - kaksi eri ratkaisua radioaalloille
      - hajaspektritekniikkoja (Spread spektrum), jotka hajauttavat lähetyksen laajalle taajuusalueelle
    - infapuna-aallot

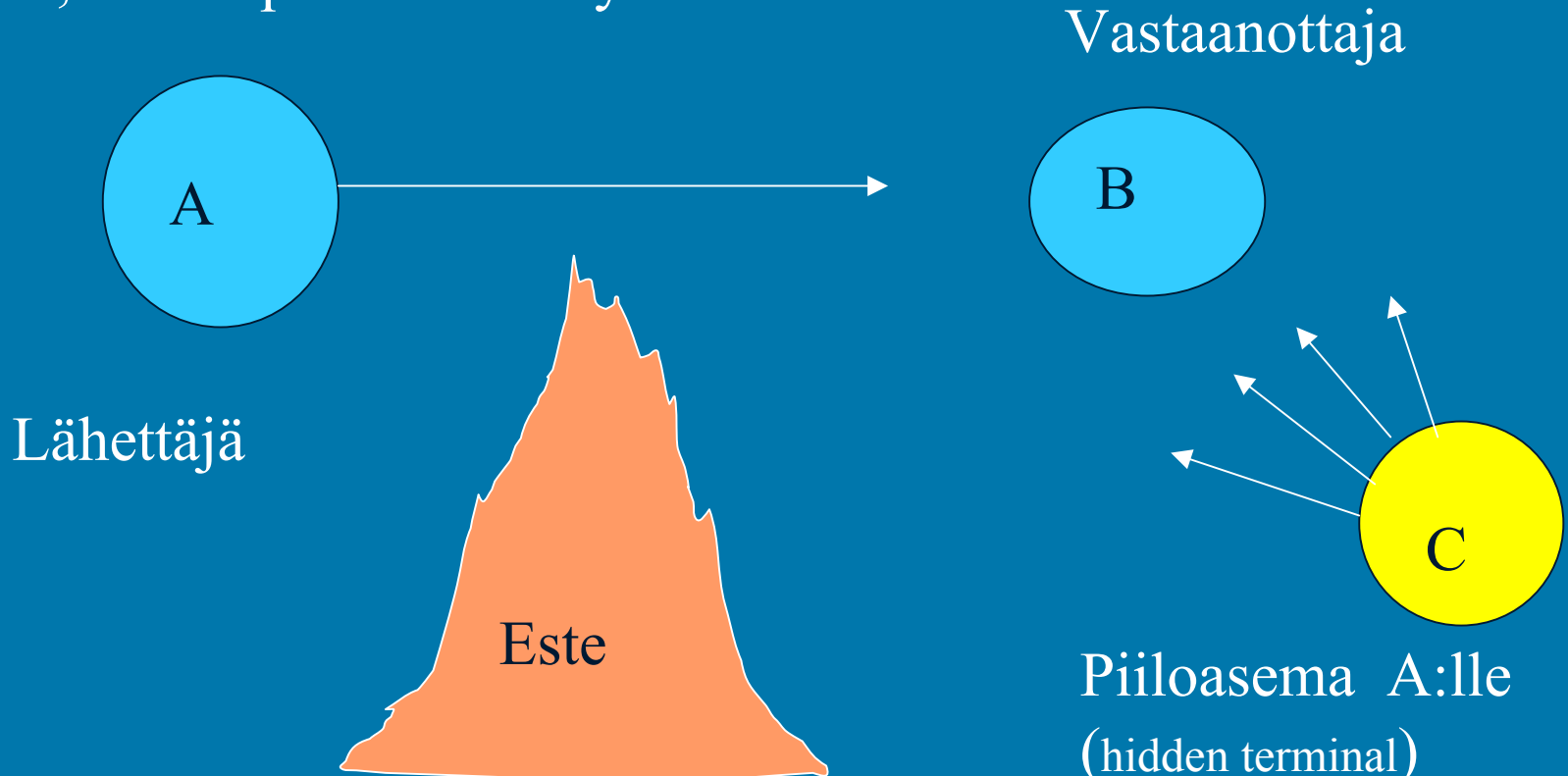
ISM

(Industrial, Scientific, and Medical)

- Radiotaajuudet ovat säänneltyjä ja luvanvaraisia
  - ‘rajallinen luonnonvara: UMTS-lisenssit’
- ISM: Vapaassa käytössä olevia radiotaajuuksia mm. :
  - 902-928 MHz,
  - 2.4-2.483 GHz,
  - 5.15-5.35 GHz,
  - 5.725-5.875 GHz.
- Eri maissa alueiden rajat ja säännökset ovat erilaisia
- yleensä paljon häiritseviä muita laitteita
  - esim. 2.4 GHz:n taajuudelle toimivat monet mikroaaltouun
  - hyvin korkeiden taajuuksien käyttö teknisesti vaativaa

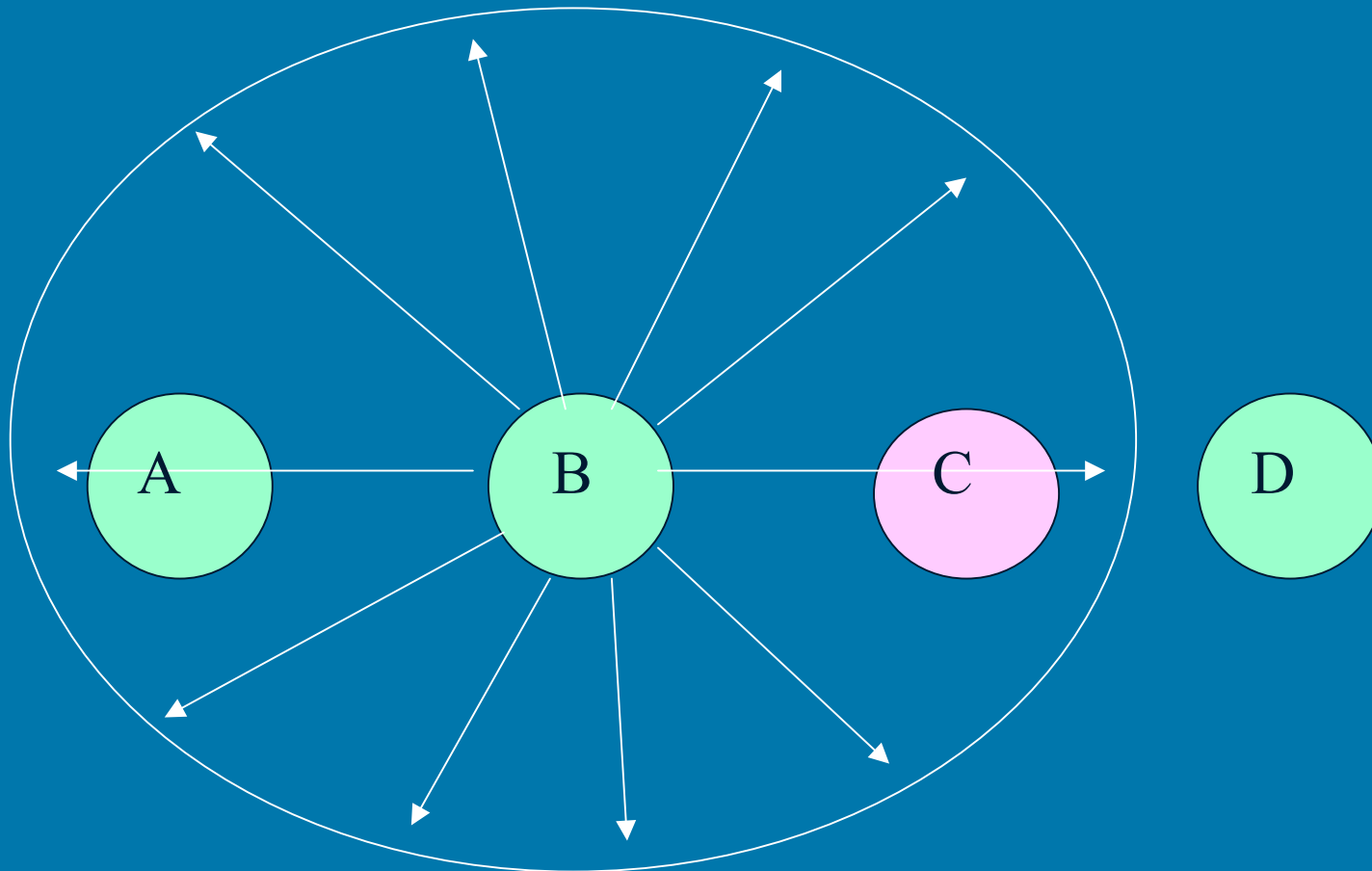
Hidden terminal -ongelma

Lähettäjä ei kuule C:n
lähetystä. Jos A lähettää
B:lle, niin tapahtuu törmäys!

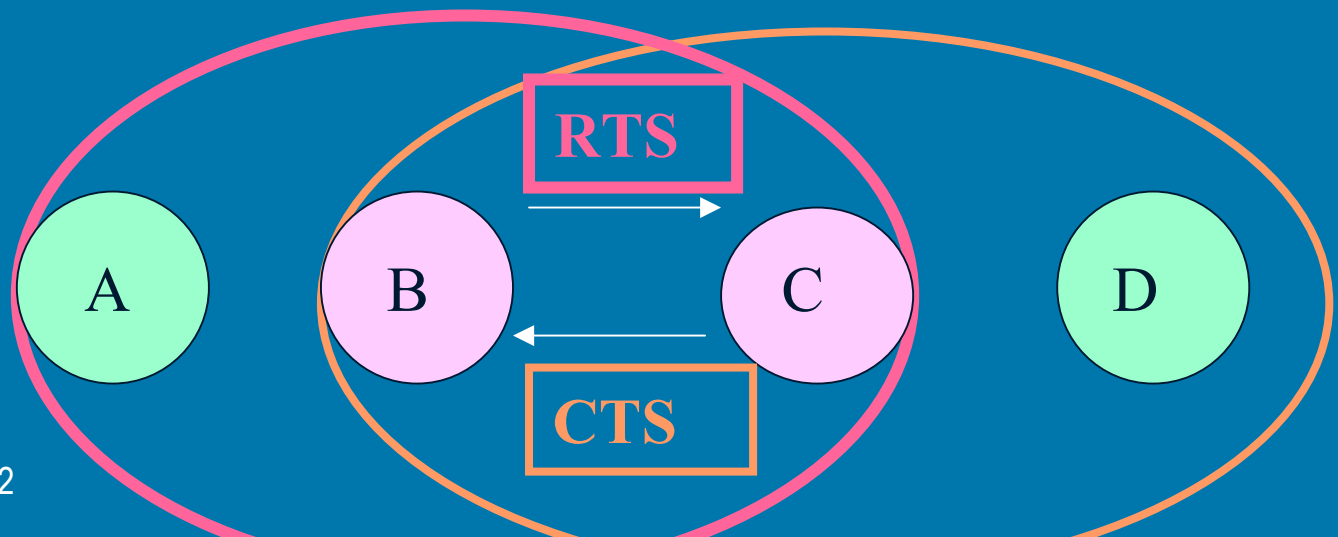
□ exposed station problem:

- B:n lähetys A:lle estää turhaan C:tä lähettämästä D:lle

Ratkaisu piilolähettäjän ongelmaan

- RTS (Request to send)
  - lähettäjä kysyy vastaanottajalta lähetyslupaa
- CTS (Clear to send)
  - vastaanottaja antaa luvan lähettää

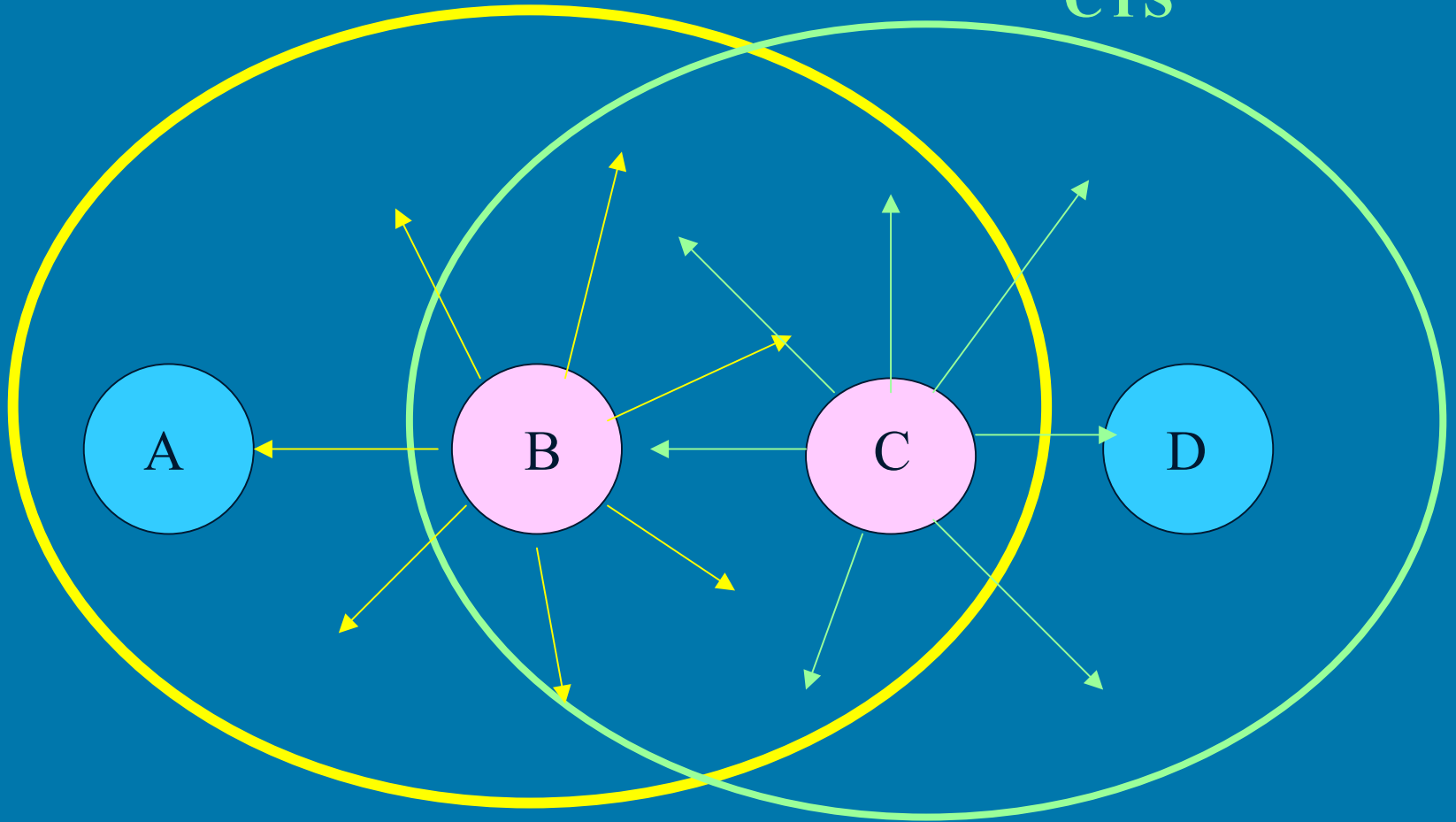

Datan lähetys B --> C

- **B lähettää C:lle RTS-kehyksen** (Request To Send)
  - kehyksessä datalähetyksen pituus
  - => B:n kuuluvuusalueella olevat (esim. A) tietävät olla lähettämättä

- **C lähettää B:lle CTS-kehyksen** (Clear To Send)
  - datalähetyksen pituus
  - => C:n kuuluvuusalueella olevat (esim. D) tietävät olla lähettämättä

RTS

CTS

IEEE 802.11 MAC-kerros

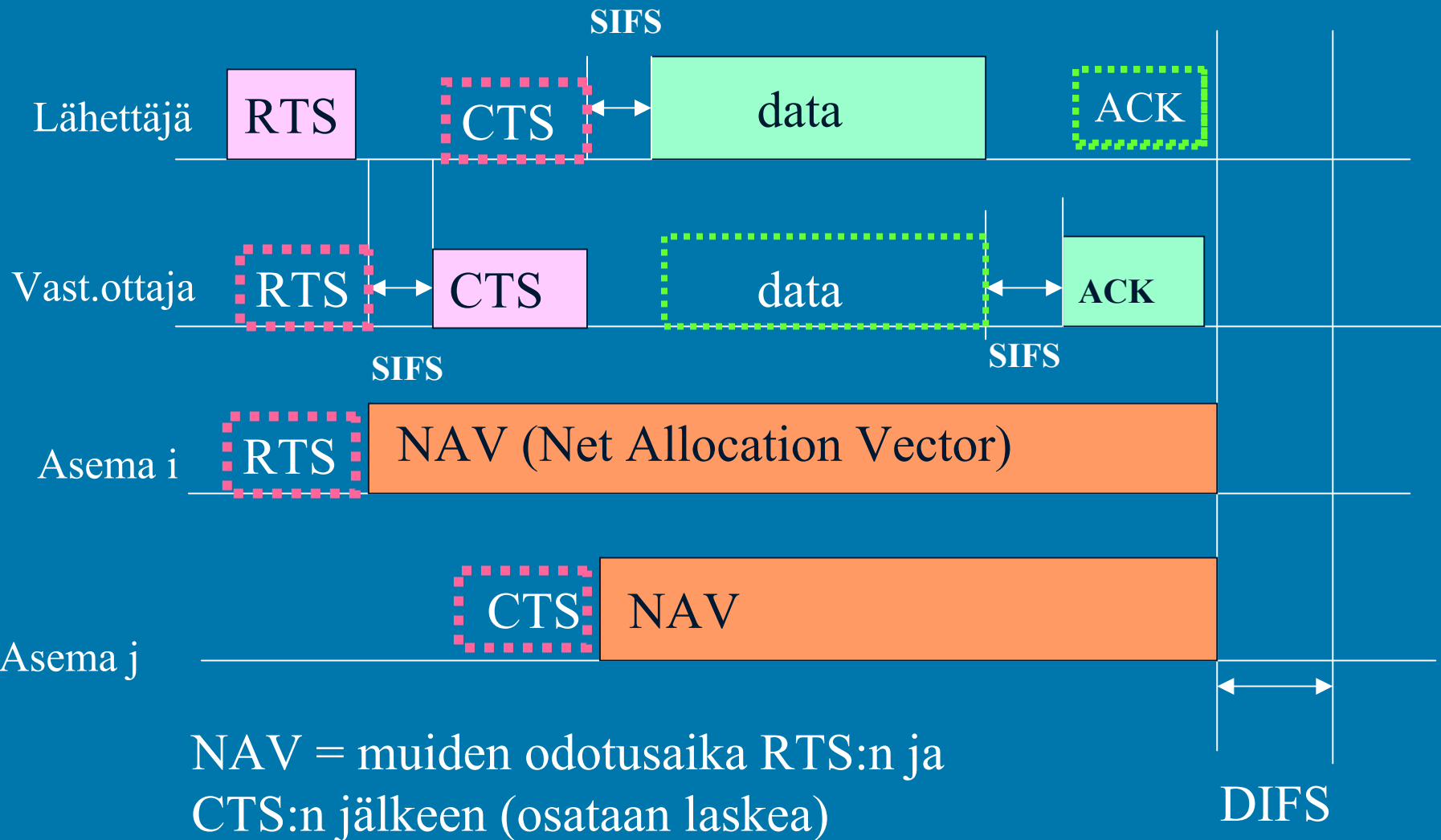
- **kaksi eri tapaa koordinoida lähetykset**
  - **RTS, CTS, NAV**
  - **pelkät ajoitukset ja odottelut (~ Ethernet)**
    - **törmäyksiä voi sattua**
- **ACK-kuittaus on tarpeen**
  - **ainoa tapa saada selville menikö lähetys kunnolla perille**

Aikavälejä lähetyksen koordinointiin

□ IFS (Interframe space)

- erilaisia aikavälejä
  - mitä lyhyempi aika sitä suurempi prioriteetti
  - DIFS (Distributed IFS)
    - määrää kuinka pitkään aseman on kuunneltava ennenkuin se voi valmistautua lähettämään tavallista dataa
  - SIFS (short IFS)
    - määrää kuinka pitkään on kuunneltava ennen kuittauksen lähettämistä
  - (PIFS
    - odotusaika ei -kilpaileville lähetyksille)

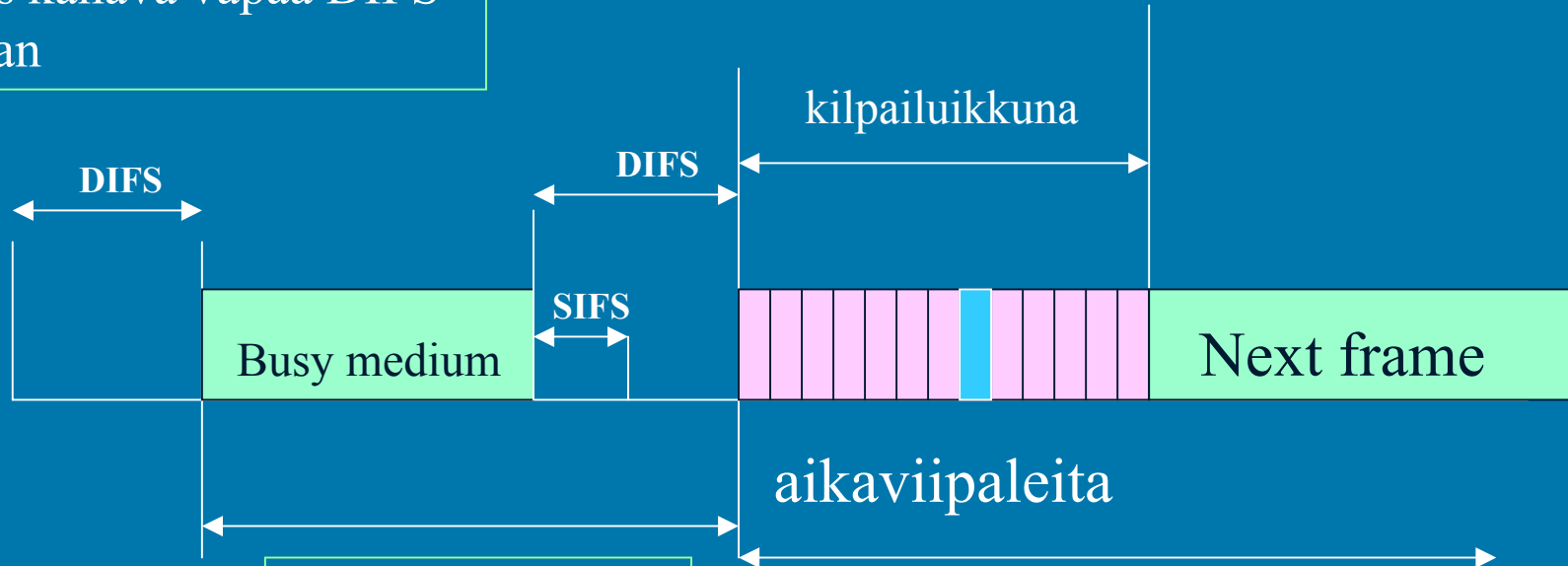
RTS, CTS ja NAV

SIFS < DIFS

CSMA/CA: lähettäminen

Voi lähettää vapaasti,
jos kanava vapaa DIFS-
ajan

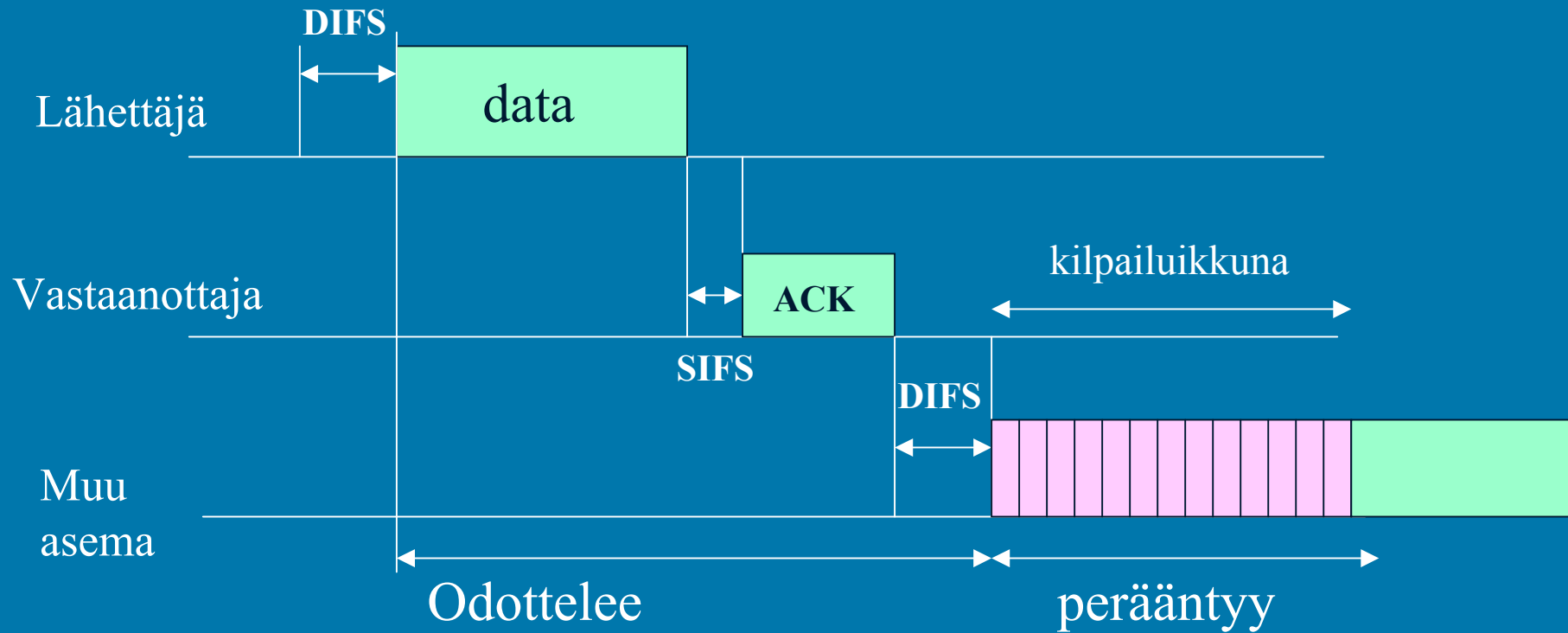
Odotetaan
kanavan
vapautumista

Valitaan satunnainen aikaviipale
ja odotetaan sen ajan. Jos mikään
muu asema ei ole aloittanut
lähettämistä, päästään itse
lähettämään.

Satunnaisperääntyminen (Random backoff)

- ❑ Kilpailuikkuna : 31-1023 aikaviipaletta
  - oletusarvo 31
  - kasvaa, jos lähetykset törmäävät, pienenee kun lähetys onnistuu
    - törmäys aina kaksinkertaistaa ikkunan
- ❑ ikkunasta valitaan satunnainen odotusaika
  - aikaa vähennetään , jos kukaan muu ei ala lähettää
- ❑ samankaltainen kuin Ethernetissä

Lähetysten kuittaukset

Jos lähettäjä ei saa kuittausta, niin sanoma lähetetään uudestaan

Fyysinen kerros: hajaspektri

- FHSS taajuushyppely (frequency hopping)
  - koko käytössä oleva taajuuskaista on jaettu useaan alikaistaan
    - maksimissaan 79 alikaistaa a' 1 MHz
    - lähetyksessä käytettävä ainakin 6 eri alikaistaa
  - lähettäjä vaihtaa alikaistaa koko ajan tietyn kuvion mukaan => vähentää häiriöiden vaikutusta
- DSSS suorasegvenssi (direct sequence)
  - lähettää datan yhdessä satunnaisen bittisekvenssin (pseudo-noise) kanssa eli useana siruna (vrt. CDMA)
  - tuloksena hyvin laajakaistainen, kohinan kaltainen signaali
    - kestää hyvin häiriöitä
    - ei häiritse voimakkaampaa kapeakaistaista lähetystä
    - vaikeaa havaita, salakuunnella tai väärentää

IEEE 802.11a

- ❑ Nopeudet 6->54 Mbps
- ❑ Käyttää 5 GHz:n kaistaa
  - herkkä monenlaisille häiriöille
  - USA:ssa 300 MHz vapaa-alue (UNII)
  - Euroopassa varattu HiperLAN2:lle
- ❑ fyysinen kerros OFDM (Orthogonal Frequency Division Multiplexing)
  - useita alikanavien eri taajuuksia, jotka keskenään ortogonaalisia
- ❑ laitteita vuoden 2001 lopussa

IEEE 802.11b

- Yhteensopivuus perusversion kanssa
  - 2.4 GHz:n alue
  - samankaltainen fyysinen kerros
- nopeudet 5.5 tai 11 Mbps (~10 Mbps perus-Ethernet)
  - nopeutus perustuu suurelta osin kehittyneempään modolointitekniikkaan
    - yhtä signaalimuutosta kohden enemmän bittejä
  - sopeutuu automaattisesti lähetyskanava ominaisuuksiin
    - nopeus voi olla vain 1 tai 2 Mbps!

ETSI:n Hiperlan-standardit

□ HiperLAN-tavoitteita

- suuret nopeudet (> IEEE:llä)
- turvallisuuspiirteet
- priorisointi
- yhteensopivuus 3G-mobiililaitteiden kanssa

□ Standardeja

- HiperLAN1: 20 Mbbps
- HiperLAN2: 25 -54 Mbps
- HiperAccess: 25 Mbps
- HiperLink: 155 Mbps

HiperLAN2

- ❑ **Nopea:** fyysisellä tasolla 54 Mbps, verkkokerroksella 25 Mbps)
- ❑ Fyysinen kerros lähes samanlainen kuin 802.11a:ssa
  - OFDM (Orthogonal Frequency Digital Multiplexing)
  - 5 GHz
- ❑ **MAC-kerroksella dynaaminen aikajako** (TDD, Time-Division Duplex)
  - MAC-kehys 2 ms
    - Resource Request -pyyntö ennen lähetystä
      - tässä kilpailua muiden lähettäjien kanssa
    - lähetysvuorot jaetaan ja lähetys tapahtuu ilman kilpailua
- ❑ **Yhteydellinen ja keskitetty valvoja => QoS**
  - Sovituskerros: sovittaa erilaisten linkkikerrosten palvelut
    - solu- tai pakettiliikenteelle (atm tai Ethernet), UMTS, PPP, ..

HiperAccess ja Hiperlink

□ Hiperaccess

- langaton laajakaistayhteys koteihin
  - vrt. xDSL-yhteys ja kaapelimodeemi
- 25 Mbps
- max. 5 km:n etäisyydellä

□ Hiperlink

- kiinteä kaksipisteyhteys
- 17 GHz:n taajuusalueessa
- 155 Mbps nopeus
  - atm-yhteensopivuus

HomeRF

- Korvaamaan kotiympäristössä 802.11b:n
  - 802.11b tarkoitettu yritysten käyttöön
    - kallis ratkaisu
    - jos laitteita tiiviisti kuten kotona 802.11b edellyttää keskitettyä valvontaa
    - ei sovi hyvin äänensiirtoon
- siirtoetäisyys n. 50 metriä
- ääni + data

Laajaverkot (WAN)

□ Puhelinverkko

- runkolinjat
  - digitaalisia, kuitua
- local loop
  - analoginen, kierretty pari
- kanavointi

□ X.25, Frame Relay

□ Atm-verkko

Peruskerros

Bittien generointi ja lähettäminen linjalle

- miten bitit esitetään ja koodataan
  - esim. voltteina ja ampeereina, taajuuksina ja vaiheina
  - Manchesterin koodaus
- ajoitukset
  - kauanko yhden bitin lähetys kestää?
- miten yhteys muodostetaan
- millaiset liittimet

Lainalaisuudet

- ❑ valonnopeus
- ❑ informaatioteorian teoreemat
  - maksimaalinen nopeus, jolla kanavalla voidaan siirtää dataa riippuu kanavan kaistan leveydestä
    - Nyquist: kohinattomalle kanavalle
    - Shannon: kohinaiselle kanavalle
  - teoreettiset raja-arvot
    - “täysin kohinaton kanava, jossa pystytään erottamaan ääretön määrä tasoja”

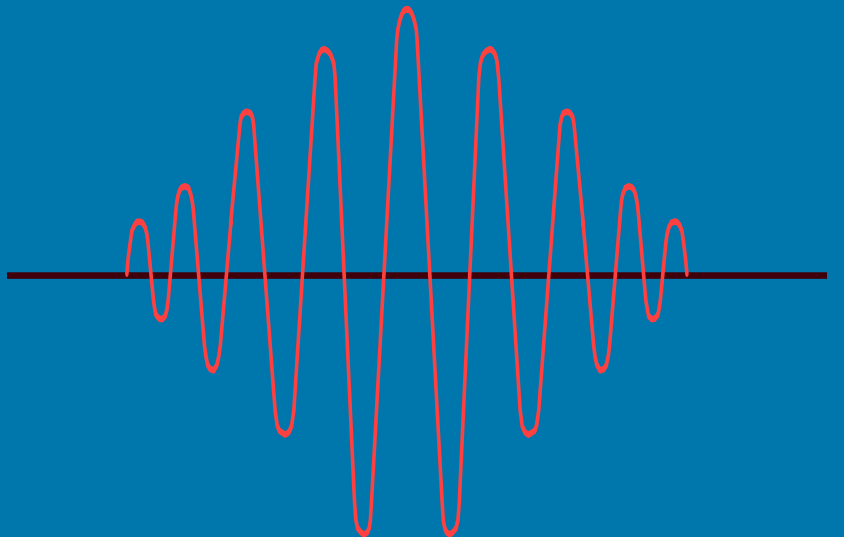
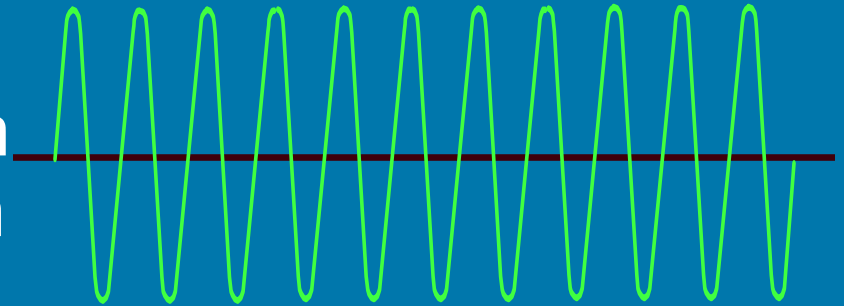
Tiedon koodaus signaaliin

□ bittien koodaukseen käytetään signaalin

- taajuutta
- amplitudia
- vaihetta

□ signalointinopeus

- signaalia / s
- yksikkönä **baudi**

Sinifunktio

- perusesimerkki jaksollisesta funktiosta

$$s(t) = A \sin (2\pi f t + q)$$

A maksimiampplitudi

f taajuus

q vaihe

Fourier-sarja (Tanenbaum ss.78-82)

- jaksollinen funktio voidaan esittää Fourier-sarjana
- $g(t) = c/2 + S (A_n \sin (2 \text{pii} n f t) + B_n \cos (2 \text{pii} n f t))$

summassa n saa arvot 1:stä äärettömään

$$f = 1/T$$

$A_n, B_n =$ Fourier-kertoimet (harmonics)

Fysikaalinen tulkinta

- mielivaltainen jaksollinen signaali
  - generoidaan tarpeellinen määrä eritaajuisia siniaaltoja
    - siniaaltoja on helppo generoida
    - määrä voi olla myös ääretön
  - käytännössä mukaan vain äärellinen määrä
    - signaali vääristyy
- spektri
  - signaalin siniaaltojen taajuuksien kokoelma

Esimerkki: 'b'-kirjain

- $b = 01100010$
- tästä saadaan jaksollinen funktio, kun ajatellaan b :n lähetyksen toistuvan
- $01100010\ 01100010\ 01100010$

$$T = 8; \quad f = 1/T = 1/8$$

$$\begin{aligned} \square g(t) &= 0, & 0 \leq t < 1 \\ &1, & 1 \leq t < 2 \\ &1, & 2 \leq t < 3 \\ &0, & 3 \leq t < 4 \\ && \dots \\ &1, & 6 \leq t < 7 \\ &0, & 7 \leq t < 8 \end{aligned}$$

- Kun integroidaan lausekkeet A_n , B_n ja C_n käyttäen 'b':n jaksollista funktioita, saadaan 'b'-funktion Fourier-kertoimet.
- 'b'-signaalin tarkkaan esittämiseen tarvitaan ääretön määrä Fourier-sarjan kertoimia
  - signaali voidaan approksimoida äärellisellä määrällä termejä
    - äärellisellä määrällä sinifunktioita
  - mitä enemmän kertoimia sitä tarkempi approksimaatio

Kaistanleveys (bandwidth)

□ signaalin kaistanleveys

- $f_2 - f_1$, missä f_1 on pienin ja f_2 suurin signaalin siniaaltokomponentin taajuus

□ kanavan kaistanleveys

- väli $[f_1, f_2]$, jolla alueella olevia taajuuksia kanava pystyy välittämään

Kaistanleveys ja tiedonsiirto

- mitä suurempi kaistanleveys, sitä suuremmat taajuudet mahdollisia, sitä useampi Fourier-termi kaistaan mahtuu
==> signaalin muoto säilyy paremmin
- signaalilla voi olla useita tasoja
  - kaksi tasoa: 0 ja 1
  - useampia tasoja : esim. 0, 1, 2 ja 3

Kanavan siirtokyky

- siirtonopeus ja siirrettävän tietoyksikön koko ('signaalin pituus bitteinä') $\implies$ tietoyksikön siirtoaika eli sen jaksonpituus T
- 1. Kertoimen taajuus $= 1/T$
- rajallisessa kanavassa voi lähettää vain rajallisen määrän harmonic-termejä
- termien määrä $\implies$ signaalin laatu

Esimerkki

- ❑ kanavan nopeus 9600 bps
- ❑ tietoyksikön koko 8 bittiä ('b')
- ❑ tietoyksikön siirtoaika
- ❑ $T = 8/9600 = 0.833 \text{ ms}$
- ❑ 1. termi = $1/T = 9600/8 = 1200 \text{ Hz}$

Esimerkki jatkuu

- Jos kanavan kapasiteetti on 3000 Hz
(~puhelinlinjalla)
- => kanavaan mahtuu $3000/1200$
eli 2 termiä
=> lähetyksen laatu on huono

Esimerkki jatkuu yhä

- ❑ tiedonsiirtonopeus 38400 bps
ja kanavan kaista 3000 Hz
=> 1. termi = 4800 Hz
- ❑ => binääritietoa ei voida lähettää, sillä
kaistaan ei mahdu yhtään tämän
taajuisen signaalin termiä!

Nyquistin kaava

- maksimaalinen tiedonsiirtonopeus häiriöttömällä kanavalla

$$C = 2 H \log_2 V \text{ bps}$$

C = tiedonsiirtonopeus (bps)

H = kaistanleveys

V = tasojen lukumäärä

Näytteiden otto

- Nyquist =>
- Jos kanavan kaistanleveys on H , niin kaikki kanavan informaatio saadaan ottamalla kanavasta $2H$ näytettä sekunnissa
  - tiuhempi näytteiden otto ei enää tuota lisää informaatiota

Esimerkki

- ❑ Modeemi yleisessä puhelinverkossa käyttää 8 tasoa. Verkon kaistanleveys on 3100 Hz. Mikä on tiedonsiirtonopeus?
- ❑ Nyquistin kaava: $C = 2H \log_2 (V)$ bps
- ❑ $C = 2 * 3100 * \log_2 (8)$ bps
= 6200 * 3 bps
= 18600 bps

Kohina

Kohinaksi kutsutaan johtimessa aina taustalla esiintyvää sähkömagneettista aaltoliikettä

- vahvistamaton signaali vaimenee kohinaksi

□ signaali-kohina -suhde SNR

$$\text{SNR} = 10 \log_{10} (S/N) \text{ dB}$$

S = signaalin teho

N =kohinan teho

- ilmoitetaan desibeleinä
- suuri SNR => hyvä signaalin laatu

Shannonin kaava

- maksimaalinen tiedonsiirtonopeus kohinaisessa kanavassa

$$C = H \log_2 (1 + S/N) \text{ bps}$$

H kaistan leveys

S signaalin teho wateissa

N kohinan teho wateissa

Esimerkki

- Yleisessä puhelinverkossa $H = 3000$ Hz ja $SNR = 20$ dB. Mikä on (teoreettinen) maksiminopeus C ?

$$SNR = 20 = 10 \log_{10} (S/N)$$

$$2 = \log_{10} (S/N) \text{ eli } S/N = 10^{**2} = 100$$

$$\begin{aligned} C &= H \log_2 (1+S/N) = 3000 \log_2 (1+100) \\ &= 3000 \log_{10}(101) / \log_{10}(2) \\ &= 19974 \text{ bps} \end{aligned}$$

Esimerkki jatkuu

- Tyypillisesti $\text{SNR} = 30 \text{ DB} \implies$
- 3000 Hz:n kanavalla teoreettinen maksimi aina < 30000
- käytettiin koodauksessa kuinka monta tasoa tahansa
- 'luonnonlaki' ~ valon nopeus

